

Litteraturen setter ord på det

Sykdom berører alle mennesker. I alle livets faser. Det kan dreie seg om alt fra en liten forkjølelse til en livstruende kreft, eller en global aidskatastrofe ingen fatter rekkevidden av. Ikke så rart da, at litteraturen er opptatt av både sykdommen og medisinen. På landsmøtet fikk vi være med på en litt-rær helsereise med professor Knut Stene-Johansen som guide.

Professor i allmenn litteratur ved Universitetet i Oslo, Knut Stene-Johansen, oppdaget hvor dimensjonsrik fremstillingen av sykdom er i litteraturen da han underviste i Thomas Manns «Trolldomsfjellet» og Albert Camus' «Pesten». Han begynte å filosofere over sykdomstematikken i litteraturen, og ble slått av hvordan sykdommen går inn i litteraturen og setter premisser. – Du kan sammenligne det med Edvard Munchs maleri «Syk pike»; der det ser ut som om selve lerretet han har malt på har fått tæring, sier Stene-Johansen. Samtidig begynte han å interessere seg for forholdet mellom fortolkning og diagnose, og innså at sykdom i litteraturen var et eget felt. I dag leder han et eget tverrfaglig forskningsprosjekt ved Universitetet i Oslo, under navnet INFECTIO: Teksten, tegnet og smerten. Humanistisk sykdomsforskning med litteraturvitenskapelig og idéhistorisk perspektiv.

– Til tross for at sykdom er hyppig tilstede i våre daglige liv, er temaet langt fra enkelt, verken for den syke, de pårørende eller for leger og annet helsepersonell, sier Stene-Johansen. For hvordan kan det formidles, alt det en kropp herjet av sykdom erfarer? Hvordan beskriver man smerte, og tannpine? Og hvordan setter man ord på angst og forvirring hos den syke eller

dem som står dem nær? Alle som arbeider med helse, bør en gang imellom spørre hva et menneske er. I søken etter svar kan kanskje litteraturen hjelpe oss? Absolutt, mener Stene-Johansen, og forklarer det først og fremst med litteraturens fortrolighet med kompleksitet. Litteraturen fanger opp sykdommens kontekst i en bredde og dybde som ikke kommer frem på legekontoret, eller tannlegekontoret. Det er en lang rekke aspekter som spiller inn i en sykdomshistorie, som for øvrig kan beskrives både som smerte, lidelse og tap, men også som protest og gevinst. Sykdommen kan tolkes som skjebne, straff eller angrep, eller ganske enkelt som naken biologisk realitet. Den kan dyrkes, romantiseres og sublimeres. Det skal ikke mer enn en influensa til før en isolerer seg, for eksempel, og samtidig blir gjenstand for en ny oppmerksomhet. Det er stor forskjell på hvordan samfunnet forholder seg til ulike sykdommer, og hvordan den enkelte forholder seg til sin egen sykdom. Har man forsonet seg med den? Føler og kommuniserer man at man ER syk, eller er det bare det at man har en sykdom. Erfaringene med sykdom, og hvordan man har det, og ikke minst tar det, varierer så mye fra individ til individ at man stilt overfor to personer med identisk diagnose kan lure på om det er samme sykdom det er snakk om.

Lesetips

Først ga Stene-Johansen oss noen litt-rære sitater om tannsykdom og tannverk. Lesetips her er Anthony Burgess' «Jordiske makter» (1980) og H. C. Andersens «Tante Tannpine» (1872). Filosofen Friedrich W. Nietzsche (1844–1900) var også plaget, blant annet av tannpine.

Da han siden gikk over til å snakke

om sykdom og medisin mer generelt, trakk han frem Karin Johannisson, som blant annet har skrevet om diagnosenes karriere, og en annen svensk forfatter; Lars Gustafssons og hans roman «En birøkters død», som handler om hvordan den tidligere læreren, nå birøkteren, lever med sin kreftsykdom. Videre fremhevet Stene-Johansen den franske filosofen og forfatteren Jean-Luc Nancy, og hans bok «Inntrengeren» (L'Intrus) (2000), som beskriver en eskalerende fremmedgjorthet i syv punkter i forbindelse med en hjertetransplantasjon. Han var naturlig nok også innom Thomas Mann og Albert Camus, og de forannevnte litterære verk, som begge er allegoriske tekster. Det vil si at de handler om noe annet enn den tuberkulose og pest de beskriver, nemlig henholdsvis vestens sykdomstilstand og nazismen. «Pesten» fikk for øvrig en renessanse på 1980-tallet, da den ble lest på nytt som en kultroman om aids. Hysterikeren Gustav Flauberts «Madame Bovary» (1857) er en annen klassiker, hvor også behandlerens situasjon er tematisert. Her vises mennesket bak behandleren, med styrker, svakheter og kaotiske tanker, samt refleksjoner over hva det vil si å være behandler. Forfatteren benyttet medisinske oppslagsverk da han skrev romanen, men mer interessant er det at medisinske oppslagsverk begynte å referere til romanen etter at den kom ut i 1857. Slikt forekommer ikke i dag, eller i den moderne medisin, hvor det menneskelige og humanistiske er kommet langt mer i bakgrunnen.

Ellen Beate Dyvi